

Benátska charta: univerzalistická utópia

Dr. Ing. Arch. Claudine Houbart

Univerzita v Liège (Belgicko), c.houbart@uliege.be

Abstrakt. Benátska charta tento rok oslavuje šesťdesiate výročie. Tento článok sa na základe archívov belgického historika umenia a konzervátora Raymonda M. Lemairea zameriava na tri dôležité momenty v jej histórii: jej vypracovanie, prvé preklady a neúspešné pokusy o jej revíziu. Archívny výskum pri odhaľovaní podmienok, za akých charta vznikala a prekladala sa, a zvýraznením uvedomenia si jej obmedzení krátko po jej prijatí, pomáha dať na pravú mieru jej univerzalistický a nehmotný charakter.

Kľúčové slová: Benátska charta – preklad – univerzalizmus – R. M. Lemaire

1. 60. výročie Benátskej charty

Od svojho vzniku v roku 1964 na Druhom medzinárodnom kongrese reštaurovania sa Medzinárodná charta konzervovania a reštaurovania pamiatok a lokalít [1] celosvetovo šíri prostredníctvom ICOMOSu (International Committee for Monuments and Sites). Každé desiate výročie charty poskytuje príležitosť zhodnotiť použiteľnosť jej princípov vo svetle rozširujúcej sa krajiny kultúrneho dedičstva a rastúceho uznávania rôznych perspektív [2, 3].

V roku 2024 nadobúda toto hodnotenie zvýšený význam. V poslednom desaťročí sa tempo zmien zrýchlilo a výzvy, ktorým čelíme, nadobudli novú naliehavosť, podčiarknutú cieľmi trvalo udržateľného rozvoja a ich Agendou 2030. Postkoloniálne diskusie podnietili opätovné preskúmanie mnohých objektov a procesov v rámci oblasti dedičstva. Teraz stojíme ďaleko od éry „slávnych tridsiatich rokov“ (pozri „Les Trente Glorieuses“, 1945 – 1975, obdobie ekonomického rastu vo Francúzsku) Európy, pôvodného kontextu, z ktorého vzišla Benátska charta. To vyvoláva otázku: mali by sme zvážiť úplné zrušenie charty? Benátska charta, ktorá pochádza z prostredia, v ktorom dominujú „bieli Európania“, v kontexte, ktorému do značnej miery chýbali hodnoty rozmanitosti a pluralizmu [4], je časťou komunity kultúrneho dedičstva vnímaná ako základný kameň „autorizovaného diskurzu o dedičstve“, termíne, ktorý vytvoril antropológ L. Smith na označenie „dominantného západného diskurzu o dedičstve“ [5]. Zároveň však Benátska charta zostáva témou rozsiahleho diskurzu a aplikácie v tejto oblasti, príležitostne integrovaná do právnych rámcov. Benátska charta, či už je prijímaná, kritizovaná, odmietaná alebo (zne)užívaná, zostáva spoločným skúšobným kameňom. Je východiskovým doktrínálnym dokumentom s jasným univerzalistickým cieľom v oblasti dedičstva a zároveň najvšeobecnejším dokumentom. Jej stručné princípy, ktoré sa dajú ľahko prispôbiť do sloganov, prispeli k jej trvalému úspechu.

Bol však tento univerzalistický charakter skutočne dosiahnuteľný v čase prípravy dokumentu? A neoslabil ju proces šírenia charty prostredníctvom viacerých prekladov ešte viac? Stručne povedané, naozaj existuje niečo ako univerzálna Benátska charta? Zdá sa, že štúdia o jej návrhu, jej prekladov a prerušených pokusov o revíziu naznačuje niečo iné. Tento článok sumarizuje ponaučenie, ktoré možno získať zo štúdia archívov Raymonda M. Lemairea (1921 – 1997), ktorý bol spravodajcom pre návrh charty na sympóziu v roku 1964 a neskôr sa stal prvým tajomníkom a druhým prezidentom ICOMOSu [6].

2. Návrh charty: práca niekoľkých

2.1 Benátsky kongres

Druhý medzinárodný kongres architektov a technikov historických pamiatok, ktorý sa konal od 25. do 31. mája 1964 v Nadácii Giorgio Cini na ostrove San Giorgio v Benátkach, nebol prvou iniciatívou zameranou na zdieľanie skúseností medzi národmi. V októbri 1931 sa z iniciatívy Medzinárodného úradu múzeí stretlo v Aténach viac ako 120 odborníkov z dvadsiatich krajín [7]. O dvadsaťšesť rokov neskôr sa na Medzinárodnom kongrese architektov a technikov historických pamiatok, ktorý v Paríži

organizovala „Compagnie des Architectes en Chef des Monuments Historiques“, zišlo 170 odborníkov z devätnástich krajín [8]. Benátsky kongres sa však od týchto dvoch podujatí odlišoval vo viacerých ohľadoch.

Kongres, na ktorom sa zišlo približne 500 účastníkov z 52 krajín, po prvýkrát spojil komunitu mimo Európy [9]. Hoci Európania tvorili takmer 90 % zhromaždenia, dobrých dvadsať delegátov pochádzalo z Ameriky a sedemnášť z Ázie. Naproti tomu Afrika mala len deväť delegátov a Austrália troch. Sprievodná výstava predstavovala projekty z Malajzie, Libanonu, Mexika, Kolumbie, Kuby, Tuniska, Afganistanu a Thajska, ktoré zaberali tri miestnosti na prvom poschodí Palazzo Grassi [10]. Z predchádzajúcich ročníkov však kongres vyčnieval predovšetkým z hľadiska dlhodobých výsledkov. V roku 1931 sa závery Aténskej konferencie, uverejnené v „Bulletin de l'Institut de coopération culturelle“ – a neskôr chybné označované ako „Aténska charta“ [11] – obmedzili na zhrnutie „bodov dohody dosiahnutej počas diskusií“ [12]. Parížsky kongres v roku 1957 sa obmedzil na vydávanie „želaní“ pre každú sekciu, ktoré neboli veľmi rozširované. Naproti tomu Benátsky kongres viedol nielen k prijatiu uceleného súboru zásad, charty, ale položil aj základy jej medzinárodného šírenia. V roku 1965 bol ICOMOS založený ako reakcia na rezolúciu „vytvoriť medzinárodnú mimovládnu organizáciu pre pamiatky a lokality“. Šírenie charty a prítomnosť troch neeurópanov medzi jej signatármi prispeli k vytvoreniu medzinárodného imidžu dokumentu, na rozdiel od európskeho charakteru „Aténskej charty“. Tento imidž však pri vyhodnocovaní archívov neobstojí.

2.2 Výberová komisia

V spodnej časti oficiálnej verzie Benátskej charty sa nachádza 23 mien delegátov, ktorí sa „podieľali na práci výboru pre vypracovanie“ dokumentu. Zástupcovia kongresového publika, boli to väčšinou Európania; osem z nich boli Taliani, Francúzi alebo Belgičania. Popri nich Carlos Flores Marini, nedávno vymenovaný za vedúceho Riaditeľstva pre koloniálne pamiatky Národného inštitútu antropológie a histórie v Mexico City, peruánsky architekt Víctor Pimentel a Mostafa Zbiss, riaditeľ Národného inštitútu archeológie a umenia v Tunise, zjavne rozšírili geografický rozsah komisie. Rozšírili však aj jej kultúrny rámec? Hoci pôvodne pochádzali z Latinskej Ameriky, Pimentel aj Flores Marini sa v rokoch pred kongresom špecializovali na reštaurovanie v La Sapienza. Zbiss, pôvodom z Andalúzie, bol vyškolený v Tunisku v koloniálnom kontexte. Okrem toho sa ani Zbissovo ani Pimentelovo meno neobjavilo v spodnej časti verzie listiny predloženej počas kongresu, ktorá sa zachovala v archívoch. Napokon, žiadny zdroj nám neumožňuje špecifikovať presnú úlohu tohto „návrhového výboru“ alebo pochopiť, ako bol zložený. V skutočnosti archívne súbory naznačujú skôr symbolickú ako operačnú úlohu, pričom chartu vypracovala najmä veľmi malá skupina zložená z Piera Gazzolu, Raymonda Lemairea, Paula Philippota a François Sorlina, teda jeden Talian, dvaja Belgičania a jeden Francúz [13].

Archívy Roberta Panea (1897 – 1987), profesora Neapolskej univerzity zodpovedného za úvodnú konferenciu kongresu, prezrádzajú, že už na jar 1964 spolupracoval s Pierom Gazzolom (1908 – 1979), superintendentom Západného Veneta a budúcim prezidentom organizačného výboru kongresu o kritickom prečítaní (revízií?) Carta italiana del Restauro [14]. Táto charta, ktorú v roku 1932 vypracovali Gustavo Giovannoni a Francesco Pellati po konferencii v Aténach a ktorú potom prijala ako norma Talianska vysoká rada pre starožitnosti a výtvarné umenie [15], by sa podľa ich názoru mala zmeniť a doplniť vzhľadom na skúsenosti od druhej svetovej vojny, najmä pokiaľ ide o vzťah medzi zachovávaním a urbanistickým plánovaním. Ich „Proposte per una carta internazionale del restauro“ (Návrhy na medzinárodnú reštaurátorskú chartu) bol distribuovaný na kongrese a stretol sa so širokým súhlasom [16]. Neboli však jedinou referenciou pre Benátsku chartu.

Najkomplexnejšie archívy týkajúce sa návrhu charty sú archívy Raymonda M. Lemairea (1921 – 1997), ktoré sa nachádzajú v centrálnej knižnici Univerzity v Louvain v Belgicku. Lemaire, ktorý vyštudoval archeológiu a dejiny umenia na prelome 40. rokov 20. storočia, sa ocitol neoficiálne spojený s prípravou kongresu na základe kontaktov nadviazaných od konca 40. rokov 20. storočia s Pierom Gazzolom. Spravodajca prvého zasadnutia, venovaného teoretickým a metodologickým otázkam, bol poverený úlohou tajomníka návrhovej komisie. Podľa vlastného svedectva sa Lemaire obklopil Paulom Philippotom, zástupcom riaditeľa ICCROM (International Centre for the Conservation and Restoration

of Monuments), a Jeanom Sonnierom, prezidentom „Compagnie des architectes en chef des monuments historiques“. Hneď po príchode do Benátok, pred otvorením kongresu, začali pracovať nielen s „Proposte“, ale aj so Závermi Aténskej charty a Lemairovými výučbovými poznámkami, ktoré boli zaslané z Louvain [17]. Práve z tejto malej skupiny, ktorej existenciu Philippot potvrdil autorke počas rozhovoru v roku 2014, vzišla prvá verzia charty. Medzinárodný charakter vývoja dokumentu je preto potrebné uviesť do perspektívy, ako aj úlohu, ktorú zohrávali Taliani – hoci to bolo nevyhnutné. V roku 2006 Gertrud Tripp priznala, že popri Gazzolovi a Paneovi by neexistovala Benátska charta bez „Francúzov“ – medzi ktorých počítala Lemaira [18].

2.3 Postupné verzie

Prvý návrh, ktorý obsahoval štrnásť článkov, sa už pomerne približoval verzii prijatej na konci kongresu z 29. mája 1964. Vplyv Paneho a Gazzolovho „Proposte“ – v niektorých prípadoch opätovne potvrdzujúci princípy Carta italiana del Restauro – je evidentný v mnohých článkoch, čo vedie k rozšírenému presvedčeniu, že Pane a Gazzola boli „otcami“ charty. Platí to najmä pre články 5, 6, 10, 11 a 15. Iné časti textu však majú svoj pôvod inde: najmä článok 9 má prekvapivo blízko k dokumentu, ktorý vypracoval Raymond Lemaire v belgickom kontexte na prelome 60. rokov 20. storočia. Tento dokument s názvom „Esquisse de principes directeurs en matière de conservation et de restauration des monuments anciens“ (Náčrt hlavných zásad konzervovania a reštaurovania antických pamiatok) súhlasil s „Proposte“, že reštaurovanie „sa zastaví tam, kde sa začína hypotéza“, ale tam, kde taliansky dokument obhajoval „maximálnu diskretnosť“ pre potrebné doplnenia, belgický dokument vyhlasoval, že „akákoľvek podstatná dodatočná práca je súčasťou architektonickej kompozície a bude niesť značku našej doby“, čo je znenie veľmi blízke definitívnej francúzskej verzii charty [19].

Okrem drobných re-formulácií a zmien v poradí článkov boli najvýznamnejšími úpravami vykonanými počas kongresu pridanie preambuly, ktorú napísal Paul Philippot, a článok venujúci sa otázke premiestnenia, pravdepodobne odrážajúci nedávnú skúsenosť s núbijskými chrámami, ktorého sa zúčastnil Piero Gazzola (budúci článok 7). Došlo tiež k vývoju v postoji textu o „moderných technikách“, ktorých použitie bolo nakoniec podmienené tým, že „tradičné techniky sa ukážu ako nedostatočné(neadekvátne)“. Posilnila sa aj pozornosť k okoliu: okrem zákazu novej výstavby, ktorá by mohla zmeniť tradičné prostredie, druhá verzia odsúdila aj deštrukciu kontextu, odzrkadľujúc „nevhodnú izoláciu“, už spomínanú v Carta italiana del restauro.

V mesiacoch nasledujúcich po kongrese bol Raymond Lemaire požiadaný, aby zlepšil text: ako napísal Gertrud Tripp, „prijatie textu, aj keď nedokonalého, bolo viac žiaduce ako žiadna charta; samozrejme za predpokladu, že znenie bolo následne opravené“ [20]. Najvýznamnejšou úpravou bolo doplnenie článku (budúci článok 8), ktorý v deň prijatia navrhol Paul Philippot, ktorý vyjadril poľutovanie nad tým, že charta neobsahuje „vetu spresňujúcu, že tak, ako je pamiatka neoddeliteľná od vonkajšieho/okolitého prostredia, do ktorého je vsadená, je tiež neoddeliteľná od prvkov sochárstva či maľby, ktoré sú jej neoddeliteľnou súčasťou“ [21].

Okrem tohto doplnenia a určitého preskupenia „aby sa vytvoril logickejší poriadok“ [22], konečná verzia vykazuje niekoľko rozdielov od verzie prijatej na kongrese. Archívy však svedčia o výmenách názorov s viacerými odborníkmi okrem redakčnej komisie. Zatiaľ čo niektorí z týchto korešpondentov boli medzi signatármi – vrátane François Sorlina a Jeana Sonniera – iní, ako Luigi Crema, Guglielmo De Angelis a Walter Frodl, nie. Archívy neuchovávajú žiadne záznamy o výmenách s mimoeurópskymi signatármi.

3. Preklad charty: z jedného ku viacerým dokumentom

Chartu, ktorá bola pôvodne napísaná vo francúzštine, prvýkrát preložil do angličtiny ešte počas kongresu Hiroshi Daifuku, ktorý zastupoval UNESCO, aby sa dala prezentovať širšiemu publiku. Iba archívy naznačujú existenciu tejto pracovnej verzie, ktorá sa zatiaľ nenašla [23]. Nový anglický preklad však pripravil pred decembrom 1964 Lord Euston, prezident Spoločnosti na ochranu starých budov [24]. Táto verzia sa v niekoľkých ohľadoch líšila od francúzskeho originálu. Porovnanie samotného článku 9 charty venovaného reštaurovaniu v dvoch jazykových verziách odhaľuje zásadné nezrovnalosti. Medzi

nimi prvá veta: zatiaľ čo francúzska verzia uvádza, že „Reštaurovanie je operácia, ktorá musí zostať výnimočná“, anglická verzia uvádza, že „proces reštaurovania je vysoko špecializovaná operácia“. Ďalej v článku francúzsky text špecifikuje, že „akákoľvek dodatočná práca uznaná ako nevyhnutná z estetických alebo technických dôvodov je záležitosťou architektonickej kompozície a bude niesť znaky našej doby“. V angličtine však nie sú špecifikované len dôvody oprávňujúce nevyhnutnosť „práce navyše“, ale táto práca „musí byť odlišná od architektonickej kompozície a musí niesť pečať súčasnosti“. Byť „odlišný od architektonickej kompozície“ je však úplne iné ako byť „záležitosťou architektonickej kompozície“. A to je len jeden príklad spomedzi mnoho iných.

V roku 1965, počas prvého Valného zhromaždenia ICOMOS v Poľsku, bola charta oficiálne distribuovaná v štyroch verziách: francúzštine, angličtine, španielčine a ruštine, v tom čase štyroch oficiálnych jazykoch UNESCO. Zatiaľ čo španielska verzia vyzerala dosť blízka k francúzskemu originálu, niektoré články v ruskej verzii, ktorá tiež vychádzala z francúzskej verzie, sa od nej odchyľovali „v niekoľkých bodoch, aby odrážali sovietsku koncepciu konzervovania a kultúrnej hodnoty pamiatky“ [25]. Tieto rozdiely by sa ešte zvýraznili pri každom ďalšom preklade založenom na jednej z týchto verzií alebo na kombinácii viacerých verzií. V priebehu rokov sa tieto nezrovnalosti zisťovali neustále. Pred dvoma desaťročiami Pécsska deklarácia o Benátskej charte odporúčala nielen „preklad Benátskej charty pre každú krajinu, národnosť alebo etnickú skupinu, ktorá nemá prístup k verzii charty vo svojom rodnom jazyku“, ale tiež naliehala na „presnejšie opätovné preskúmanie a opravu existujúcich prekladov“ [26]. Nedávno, v roku 2018, prieskumná štúdia uskutočnená ICOMOS Francúzsko v rámci Európskeho roku dedičstva dospela k záveru, že „francúzska a anglická verzia majú odlišný prístup k dedičstvu z politického, filozofického a dokonca aj duchovného hľadiska“, najmä pokiaľ ide o reštaurovanie [27]. Keďže väčšina iniciatív bola riadená organizáciou ICOMOS, ktorá Benátsku chartu niekedy považovala za určitý druh „dekalógu“ [28], boli do značnej miery motivované túžbou opätovne potvrdiť alebo aspoň zväziť relevantnosť dokumentu naprieč kultúrnymi rozdielmi a posunmi v koncepcii dedičstva. Napríklad francúzska štúdia z roku 2018 dospela k záveru, že napriek značným rozdielom francúzska, anglická, talianska, nemecká a holandská verzia charty preukázala „úplnú dohodu o základných technických konceptoch“, ako je potreba údržby alebo výhody udržiavania budov v užívaní.

Napriek týmto opakujúcim sa pozorovaniam sa však nikdy neuskutočnilo žiadne systematické skúmanie prekladov a výkladov charty. Okrem toho presný počet verzií charty zostáva neznámy. Tridsaťpäť je prístupných na webovej stránke ICOMOS [29], ale tento počet nezohľadňuje existenciu viacerých verzií, ktoré niekedy koexistujú v rovnakom jazyku (napríklad v španielčine), ani revízie niektorých verzií vykonané v priebehu času, napr. nemecká verzia koncom 80. rokov 20. storočia, založená na zmesi francúzskych a anglických textov [30]. To viedlo autorku tohto článku k spusteniu interdisciplinárneho projektu na túto tému, ktorého prieskumná fáza zahŕňajúca francúzsku, anglickú, španielsku a taliansku verziu práve prebieha [31].

4. Revízia charty: nemožný konsenzus

Raymond Lemaire a Piero Gazzola, ako prvý prezident a generálny tajomník ICOMOS, ktorí zohrávali dôležitú úlohu v úvahách, ktoré v 60. rokoch 20. storočia iniciovala Rada Európy v oblasti „oživovania“ historických miest, boli čoskoro presvedčení o potrebe revízie benátskeho dokumentu. Už vo februári 1971 archív odhaľuje existenciu spoločnej vôle aktualizovať článok venovaný zachovaniu historických miest: nielen „tento aspekt je v texte charty sotva iniciovaný“, ale „skúsenosti posledných desiatich rokov že čistá a jednoduchá aplikácia princípov venovaných pamiatkam ako takým nie je vždy možná a nie vždy je pre súbory žiaduca“ [32]. Napriek tomu článok 14 charty jednoducho rozšíril princípy uvedené v predchádzajúcich článkoch na „pamiatkové lokality“ vo francúzštine a „historické lokality“ alebo „miesta pamiatok“ v angličtine.

Podrobná analýza Lemairovej rehabilitácie Veľkého počutia v Louvain koncom 60. rokov 20. storočia, ktorá sa napriek tomu často považuje za dokonalú ilustráciu súčasných medzinárodných diskusií, odhaľuje mnohé odchyľky od článkov Benátskej charty, vrátane tých, pri písaní ktorých zohral najdôležitejšiu úlohu. Preto boli Lemaireove terénne skúsenosti určujúce pri odhaľovaní obmedzení dokumentu už krátko po jeho prijatí [33].

Až v roku 1975, „pri pohľade na šírenie textov v tejto veci“, Konzultačný výbor ICOMOS, podporovaný Valným zhromaždením zhromaždeným v Rothenburgu, inicioval akčný plán zameraný na rozšírenie existujúcej charty, uprednostňovaným pred písaním nového dokumentu. Berúc do úvahy dokumenty, ktoré sú v procese prijímania alebo nedávno prijaté UNESCOm a Radou Európy – ako je odporúčanie z Nairobi [34] a Amsterdamská deklarácia [35] –, projekt mal byť podporený rozsiahlymi konzultáciami s národnými výborov predtým, ako ich napíše komisia konajúca pod vedením Lemairea, ako prezidenta ICOMOS. Výsledok by bol potom predložený na ďalšie valné zhromaždenie plánované v Moskve v roku 1978. V decembri 1976 výkonný výbor vytvoril „Výbor pre Benátsku chartu“ a „Pracovnú skupinu Benátskej charty“, ktoré sa stretli na zámku Ditchley Park (Veľká Británia) v máji 1977. Ale či už pre nedostatočné príspevky národných výborov, alebo nesúhlas účastníkov schôdže o samotnej potrebe prijať hĺbkové alebo menšie úpravy, iniciatíva zlyhala. V dôsledku toho bola revízná úloha odovzdaná predstavenstvu ICOMOS, teda poslaná späť R. M. Lemaireovi, ktorý v januári 1978 napísal revidovanú verziu charty. Okrem nuancií vnesených do princípov článkov 9 a 12 bolo hlavnou inováciou dokumentu pridanie šiestich nových článkov o „mestských a vidieckych tradičných súboroch“, ktoré upriamili osobitnú pozornosť na ekonomické a sociálne aspekty, pred architektonickými a historickými úvahami. Táto verzia bola predložená Valnému zhromaždeniu v Moskve v máji, ale bola považovaná za „rozsiahlejšiu a nejasnejšiu ako samotná charta“, text bol zamietnutý a myšlienka revízie bola dočasne opustená v prospech spoločného napísania „vysvetľujúcej poznámky“ a „dokumentu o súboroch“ [36]. Dokumenty vytvorené týmto novým výborom neboli nikdy prijaté a na valnom zhromaždení v Ríme v roku 1981 doktrínálna sekcia pod predsedníctvom Michela Parenta opätovne potvrdila platnosť Benátskej charty napriek príhovoru odchádzajúceho prezidenta Lemairea a Roberta Di Stefana za prijatie nového dokumentu [37].

Napriek absencii hmatateľných výsledkov samotná existencia tohto revízneho projektu, ako aj energia vložená do organizácie medzinárodných konzultácií vedúcich k stretnutiu v Ditchley, dokazuje skoré povedomie prinajmenšom dvoch hlavných iniciátorov charty – menovite Gazzola a Lemairea – o jej nedostatočnom charaktere pre efektívne riešenie súčasných výziev konzervovania/starostlivosti o zachovanie. V skutočnosti dokonalý charakter dokumentu zdôraznil už R. M. Lemaire počas procesu písania definitívnej verzie v roku 1964. V liste Gertrud Tripp, rakúskej signatárke, v júli 1964 napísal: „Určite ste sa sama seba pýtala, prečo som v Benátkach tak tlačil na prijatie dokumentu, ktorého nedokonalosti som neignoroval. Bol som a stále som presvedčený, že prijatie textu, hoci aj nedokonalého, bolo žiaducejšie než vôbec žiadna charta; samozrejme za predpokladu, že napísané by sa potom s čistou hlavou opravilo“ [38]. Definitívna verzia sa však len málo líšila od textu prijatého na kongrese. Počas nasledujúcich rokov, napriek skutočnosti, že článok 14 sa rýchlo ukázal ako nedostatočný na riešenie problému zachovania súborov, argument, že „vták v hrsti má cenu dvoch v buši“, zabránil prijatiu revidovaného textu: prepisovanie dokumentu založeného na medzinárodnom konsenze a už plne prijatého na celom svete sa zdalo riskantné.

5. Záver

Po šesťdesiatich rokoch zostáva Benátska charta medzinárodným meradlom napriek zmenám v oblasti dedičstva a výzvam, ktorým čelí. Táto vytrvalosť, napriek opakujúcim sa pozorovaniam jej obmedzení a skreslení spôsobených jej prekladmi, naznačuje potrebu zo strany medzinárodného spoločenstva mať v globalizovanom svete spoločný základ. Rôznorodosť prekladov a komentáre, ktoré poskytli niektoré národné výbory počas procesu revízie, tiež poukazujú na potrebu, aby bol tento spoločný základ interpretovaný alebo upravený každou kultúrou. Tieto úpravy vo forme rôznych verzií charty sú súčasťou jej identity. Samozrejme existujú ojedinelé prípady, kedy bol význam charty úmyselne zneužitý alebo nesprávne pochopený. Napríklad Lemaire vždy ľutoval „veľa chýb“ spáchaných v mene článku 9 Charty: „Nedospeli sme k presvedčeniu, v istých kruhoch,“ spýtal sa, „že samotná podstata ochrannej operácie je modernistický zásah do budovy alebo jej susedstva?“ [39]. Ako sme videli, tento radikálny výklad článku 9 bol spôsobený najmä jeho anglickým prekladom a mnohí architekti ho využili na odôvodnenie svojich zásahov. Vo všeobecnosti by sa však preklady mali chápať ako odpoveď na preambulu charty, ktorá zveruje každej kultúre zodpovednosť „uplatňovať plán v rámci jej

vlastnej kultúry a tradícií". Pokus o ich harmonizáciu by sa preto rovnal vymazaniu časti identity charty, ktorá, podobne ako historická pamiatka, odvodzuje časť svojej hodnoty zo zložitosti svojej histórie. To však neznamená, že táto história by sa nemala sledovať kritickým okom. Podrobný pohľad na iterácie Benátskej charty nám hovorí veľa o kultúrnych dejinách Európy a sveta. A aj keď už nepochybne nestačí na riešenie súčasných výziev neustále sa rozširujúceho dedičstva, je nenahraditeľným základom medzikultúrneho dialógu, najmä v otázkach princípov a terminológie. A v tomto ohľade je univerzalistická utópia, ktorú stelesňuje, aj dnes aktuálna ako kedykoľvek predtým.

Bibliografia

- [1] Medzinárodná charta konzervovania a reštaurovania pamiatok a lokalít (Benátska charta, 1964). https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/venice_e.pdf. Prístupné 13. júla 2024.
- [2] Benátska charta 1964 - 2004 - 2044?: Štyridsiate výročie, Budapešť-Pécs, 22. - 27. 5. 2004, ICOMOS, Pamiatky a miesta, 11.
- [3] Benátska charta má 50. Zmena v čase 4, 2, 2014.
- [4] WELLS, J. C.: „Zaobchádzanie s historickými automobilmi a budovami“. Online príručky Routledge, 2019.
- [5] SMITH, L.: Využitie dedičstva. Abingdon: Routledge, 2006.
- [6] HOUBART, C.: Evolúcia konzervácie mestského dedičstva a úloha Raymonda Lemairea. Abingdon a New York: Routledge, 2024.
- [7] „Prvá medzinárodná konferencia pre štúdium problémov súvisiacich s ochranou a konzerváciou umeleckých a historických pamiatok“, Bulletin of Intellectual Cooperation, 10, 1931, s. 469 - 481.
- [8] Medzinárodný kongres architektov a technikov historických pamiatok. Paríž, 6. - 11. 5. 1957. Paríž: Éditions Vincent, Fréal et Cie, 1960.
- [9] Pamätník pre človeka. Zborník príspevkov z II. medzinárodného kongresu reštaurovania. Padova: Marsilio, 1971.
- [10] Druhá medzinárodná výstava reštaurovania pamiatok. Benátky, Palazzo Grassi, 25.5. - 25. 6. 1964. Sprievodný katalóg, sl, n.d.
- [11] Aténska charta reštaurovania historických pamiatok. Prijaté na prvom medzinárodnom kongrese architektov a technikov historických pamiatok, Atény, 1931, <https://www.icomos.org/en/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments>. Prístupné 13. júla 2024.
- [12] LEVEAU, P.: LEVEAU, P.: Inštitúcia ochrany kultúrneho dedičstva v medzivojnovom období. Dijon: Úrad pre múzejnú spoluprácu a informácie, 2017, s. 249.
- [13] KU Leuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, 4107.
- [14] PANE, A.: „Piero Gazzola, Roberto Pane a genéza Benátskej charty“. V Piero Gazzola. Stratégia pre architektonické dedičstvo v druhej polovici dvadsiateho storočia. Verona: Cierre Edizioni, 2009, s. 312.
- [15] Najvyššia rada pre starožitnosti a výtvarné umenie, 1932, http://www.brescianisrl.it/newsite/public/link/Carta_restauro_1932.pdf. Prístupné 13. júla 2024.
- [16] GAZZOLA, P., PANE, R.: „Návrhy na medzinárodnú chartu reštaurovania“. Pamätník pre človeka. Zborník príspevkov z II. medzinárodného kongresu reštaurovania. Padova: Marsilio, 1971, s. 14:00 - 19:00 hod.
- [17] LEMAIRE, R.M.: „O Benátskej charte“. Vedecký časopis ICOMOS. Benátska charta 1964 - 1994, 1995, s. 56.
- [18] KARASZ, D., TRIPP, G.: „1964: Benátky a mapa reštaurovania. Posledný rozhovor“. Ananke, 48, 2006, s. 15.
- [19] LEMAIRE, R.: Kráľovská komisia pre pamiatky a sídla. Doktrínálne problémy. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, 835.
- [20] List od R.M. Lemaire G. Trippovi, 25. júla 1964. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, Brieven 1964 - 1988.
- [21] Poznámka P. Philippota R.M. Lemaire, [30. máj 1964]. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, Brieven 1964 - 1988.

- [22] List od R.M. Lemaire G. Trippovi, 25. júla 1964. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, Brieven 1964 – 1988.
- [23] List od R.M. Lemaire do E.A. Connally, 23. novembra 1988. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, nezaradené.
- [24] List od R.M. Lemaire A.J. Taylor, 7. decembra 1964. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, 4341.
- [25] DEMČENKO, I.: „Benátska charta v Sovietskom zväze“. Monumentálne, 2, 2021, s. 42.
- [26] KOVÁCS, E., „Pécsska deklarácia k Benátskej charte“. Benátska charta 1964 – 2004 – 2044?: Štyridsiate výročie, Budapešť-Pécs, Maďarsko, 22. – 27. 5. 2004. Maďarský národný výbor ICOMOS, 2005, s. 9.
- [27] MAGNANT, A., SELFSLAGH, B.: „Lingvistická evolúcia“. ICOMOS France: Návrat k duchu Benátskej charty (ICOMOS France Seminár, 18.10.2018). MAPA: Charenton-le-Pont., s. 8, 41 – 43.
- [28] TOMASZEWSKI, A.: „Intelektuálny kontext pamiatok a lokalít v ich prostredí“. 15. Valné zhromaždenie a medzinárodné sympóziu ICOMOS: „Pamiatky a miesta v ich prostredí – konzervovanie kultúrneho dedičstva v meniacom sa mestskom prostredí a krajine“, 17. – 21. 10. 2005, Xi’an, Čína. Dostupné na: <https://openarchive.icomos.org/id/eprint/300/>. Prístupné 14. júla 2014.
- [29] <https://www.icomos.org/en/charters-and-other-doctrinal-texts>. Prístupné 13. júla 2024.
- [30] ICOMOS: „Benátska charta nanovo preložená“. Denkmalschutz Informationen, XIII, 3, 1989, s. 2 – 6.
- [31] HOUBART, C., BELLEFLAMME, C. MALSERVISI, F. a kol.: „Dekódovanie Benátskej charty: Multidisciplinárne skúmanie jej prekladov a interpretácií“. Vedecké sympóziu ICOMOS 2024. Opätovné preskúmanie Benátskej charty: kritické perspektívy a súčasné výzvy, Ouro Preto, november 2024.
- [32] HOUBART, C. „Odsvätenie doktrinálneho pamätníka: Raymond M. Lemaire (1921 – 1997) a revízie Benátskej charty“. Zmena v čase, 4, 2, s. 218 – 243.
- [33] HOUBART C. „Velké začiatky v Leuvene: Skorá výzva pre Benátsku chartu“. Opus, séria Nuova, 2, 2018, s. 105 – 128.
- [34] UNESCO: Odporúčanie týkajúce sa ochrany a súčasnej úlohy historických oblastí, <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-concerning-safeguarding-and-contemporary-role-historic-areas>, prístupné 14 júla 2024.
- [35] Rada Európy: Amsterdamská deklarácia prijatá na Kongrese o európskom architektonickom dedičstve, Amsterdam, 21. – 25. 10. 1975, <https://www.icomos.org/en/179-articles-en-francais/ressources/charters-a-normy/169-vyhlásenie-amsterdamu>. Prístupné 14. júla 2024.
- [36] Všetky dokumenty týkajúce sa procesu revízie sú uložené na KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire papers, 4107.
- [37] Di Stefano, R.: Pre nové vydanie Benátskej charty, ICOMOS, VI. valné zhromaždenie, 1981.
- [38] List Raymonda M. Lemaireho Gertrud Tripp, 25. júla 1964. KULeuven, Univerzitný archív, Lemaire Papers, Brieven 1964 – 88, nezaradené.
- [39] Lemaire, R.: „Mali by sme preskúmať Benátsku chartu?“. Restauro, Benátska charta o tridsať rokov neskôr: medzinárodné študijné stretnutie, 24, 131 – 132, s. 5 – 9.